

VERA KLOPČIČ

PRAVNO VARSTVO MANJŠIN

Novejši mednarodnopravni dokumenti

V novejšem času postaja manjšinsko vprašanje zopet pomemben dejavnik mednarodnih odnosov in zavzema vidno mesto tudi v razpravah o človekovih pravicah kot celoti. V prispevku povzemam najpomembnejša določila mednarodnopravnih dokumentov sprejetih v novejšem času. Iz njihove vsebine sem poudarila zlasti tiste skupne značilnosti, ki omogočajo primerjavo med evropskimi standardi in notranjo ureditvijo v republiki Sloveniji, ter vpogled v percepcijo tega varstva, kot ga kažejo rezultati raziskave v okviru projekta "Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru".

Po dolgem obdobju "status quo"-a na področju mednarodnopravnega urejanja manjšinskih pravic, ki ga na univerzalni ravni odraža sprejeta diktija člena 27 Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, je prišlo v letih 1990-1993 do kvalitativnega premika, s sprejetjem naslednjih mednarodnopravnih dokumentov:

1. Deklaracije OZN o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim ali jezikovnim manjšinam.
2. Dokumenta KEVS-a iz Kopenhagna (o človekovi dimenziji KEVS-a) in drugih dokumentov KEVS-a.
3. Evropske listine manjšinskih in regionalnih jezikov.
4. Resolucij Sveta Evrope, št. 1134 (1990), št. 1171 (1992) in zlasti št. 1201 (1993), ki predlaga sprejem dodatnega protokola k EKČP.

Vsi ti dokumenti so rezultat dolgotrajnega študijskega dela. Bistveni premik v odnosu do dosedanjih dokumentov, ki so državam nalagali, naj pravice manjšin le tolerirajo (tki. negativno varstvo), je v tem, da obravnavajo pozitivne ukrepe za varstvo manjšin in njenih pripadnikov in za varstvo regionalnih in manjšinskih jezikov (to je diktija Evropske listine za manjšinske in regionalne jezike).

Vsebinsko prinašajo ti dokumenti naslednje bistvene novosti (pri tem je treba poudariti, da je Evropska listina manjšinskih in regionalnih jezikov omejena na ožjo temo):

- pripadnost manjšini je stvar osebnega izbora
- države se morajo vzdržati ukrepov nasilne asimilacije
- navedeni so ukrepi "tki. pozitivnega" varstva, ki povezujejo države k pospeševanju identitete
- manjšina naj ima možnost politične participacije

Te dokumente štejemo kot del celote v mednarodnopravnem varstvu manjšin in del celote mednarodnopravnega varstva človekovih pravic. Namen je:

1. izpolniti mednarodne standarde
2. pospeševati identiteto manjšine oz. manjšinskih jezikov
3. razviti ustrezne mehanizme nadzora mednarodne skupnosti.

Na konferencah, državiški in strokovnih srečanjih pa se težišče razprav pomika k načinu implementacije zapisanih normativnih določil.

Še nadalje pa ostaja vprašanje sprejema posebne evropske konvencije o manjšinah oz. (ali) sprejema dodatnega protokola k evropski konvenciji o človekovih pravicah, kljub obsežnemu že opravljenemu delu ekspertov in že omenjeni Resoluciji Parlamentarne skupščine Sveta Evrope 1201 (iz leta 1993). Potek razprav in izraženi pomisleki kažejo, da se posamezne države še niso pripravljene soočiti z izzivi, ki jih prinašajo navedeni dokumenti.

Po srečanju najvišjih predstavnikov držav članic Sveta Evrope na Dunaju (okt. 1993) kaže, da so se v Svetu Evrope odločili za kompromisno pot - dodatni protokol k Evropski konvenciji o človekovih pravicah naj bi vseboval le kulturne pravice pripadnikov manjšin, obenem pa bi se nadaljevalo delo na sprejetju širše zasnovane konvencije z ohlapnimi določbami, ki bodo sprejemljive za čim širši krog držav. V januarju 1994 je v okviru Sveta Evrope začel delovati poseben odbor strokovnjakov CAHMIN, ki naj v skladu z že sprejetimi načeli KEVS-a in sklepi ministrskega vrha z Dunaja pripravi osnutek konvencije in osnutek teksta dodatnega protokola k EKČP.

Evropska listina regionalnih in manjšinskih jezikov

Med dokumenti, ki navajajo tudi možne načine uresničevanja "pozitivnega varstva" je posebnega pomena "Evropska listina regionalnih in manjšinskih jezikov", ki je bila sprejeta 22. julija 1992, in odprta za podpis 5. novembra 1992. To je prvi mednarodni dokument, ki se v celoti ukvarja z enim od področij varstva manjšinskih pravic. Po svoji zasnovi zajema Listina različne možnosti za uveljavljanje manjšinskih ali regionalnih jezikov v družbenem življenju, zato lahko njeno vsebino štejemo tudi kot odraz doslej uveljavljene prakse v posameznih državah. Značilnosti listine so:

- Da se nanaša na varstvo "regionalnih in manjšinskih jezikov, ki se tradicionalno uporabljajo na določenem območju države" (prvi del, prvi člen točke a) in posebej poudarja da se ne nanaša "... na jezike migrantov" (prvi del, prvi člen drugi odstavek točke a);
- Pristop v Listini izhaja iz potrebe po varstvu ogroženih "regionalnih ali manjšinskih jezikov", in ne iz potrebe po varstvu posameznikov ali skupin, ki te jezike uporabljajo;
- Listina posebej izpostavlja pomen "območja na katerem se regionalni ali manjšinski jezik uporablja", kot tisto geografsko območje, na katerem se izvajajo posamezni zaščitni ukrepi, ki jih predvideva Listina (prvi člen, točka b);

- Listina ponuja državam različne možnosti uresničevanja pravic, zato ta sistem nekateri strokovnjaki imenujejo "menu sistem", države pa same odločajo katera od oblik jim v konkretnem primeru najbolj ustreza. Pri tem jih obvezuje določilo drugega odstavka drugega člena, da so dolžne uporabljati minimalno 35 zagotovil med predlogi v tretjem delu Listine. (Ta del zajema izvajanje posameznih ukrepov za uporabo manjšinskih oziroma regionalnih jezikov).
- Pri tem izboru država ni dolžna izbrati istih možnosti za vse manjšine znotraj njenih meja, temveč izbiro vsakokrat prilagoditi specifičnim okoliščinam, v katerih posamezna manjšina živi.

Vsebinsko zajema Listina naslednja področja: vzgoja in izobraževanje, delo pravosodnih organov in administrativnih oblasti ter javnih služb, medijev, kulturne dejavnosti in olajšave, ekonomsko in socialno življenje ter izmenjava s tujino. Kot način uresničevanja predvideva Listina pošiljanje periodičnih poročil (prvo poročilo leto dni po tem ko Listina stopi v veljavo za posamezno državo in nato vsake tri leta).

Tretji del Listine pomeni vsebinski okvir tega dokumenta. Obravnava "ukrepe za pospeševanje uporabe regionalnih oz. manjšinskih jezikov v javnem življenju". Začne se z ukrepi na področju **izobraževanja**, kot pogojem za uresničitev ciljev Listine. Zajame ukrepe na vseh ravneh izobraževanja na območjih kjer se manjšinski ali regionalni jezik uporablja - predšolska vzgoja in izobraževanje, osnovno, srednje in visoko šolstvo, ter izobraževanje odraslih (člen 8 točke a-f). Možnosti se gibljejo od obveznosti držav, da zagotovijo izobraževanje ali le del izobraževanja v regionalnem ali manjšinskem jeziku, oziroma zagotovijo pouk manjšinskih ali regionalnih jezikov kot integralni del učnega načrta, ali pa ga zagotavljajo le za tiste otroke za katere to zahtevajo v zadostnem številu njihove družine, do obveznosti države da tako izobraževanje v manjšinskem ali regionalnem jeziku oziroma študij regionalnih ali manjšinskih jezikov na visokošolskih ustanovah, le spodbuja.

Države bodo vzpodbujale možnosti pouka v manjšinskem ali v regionalnem jeziku ali pa poučevanje le-teh, tudi izven območij, kjer so ti jeziki tradicionalno v uporabi.

Na področju izobraževanja odraslih imajo države možnosti, da zagotovijo tečaje, ki v celoti potekajo v manjšinskem ali regionalnem jeziku, oziroma ponudijo take jezike kot učne predmete ali pa le spodbujajo take dejavnosti.

Na vseh stopnjah naj države poiščejo možnosti za zagotovitev pouka in kulture, ki jo odražata regionalni oz. manjšinski jezik in zagotovijo temeljno in nadaljnje izobraževanje učiteljev ter ustanovijo nadzorni organ, ki bo pristojen za nadzor nad ukrepi storjenimi v smeri oblikovanja in razvoja pouka regionalnih ali manjšinskih jezikov, ter za pisanje periodičnih poročil, ki morajo biti dostopna javnosti.

V členih 9 in 10 Listina obravnava možne načine uporabe regionalnih in manjšinskih jezikov v delu pravosodnih organov in v delu administrativnih oblasti. Uresničevanje teh pravic Listina veže na določeno geografsko ob-

močje, "kjer število uporabnikov regionalnega in manjšinskega jezika opravičuje te ukrepe, glede na položaj vsakega od teh jezikov" in določa:

- pri delu pravosodnih organov (člen 9), da se ti ukrepi izvajajo na določenem območju ... "če jih sodnik ne smatra kot moteče za pravilno delo sodišča".
- v delu administrativnih oblasti in javnih služb (člen 10) "da bodo države, zagotavljale pravico do uporabe manjšinskih in regionalnih jezikov "toliko kot je to razumno mogoče".

V razčlenitvi možnih načinov uporabe manjšinskih in regionalnih jezikov v delu pravosodnih organov, navaja člen 9 različne možnosti, ki segajo od zagotovila, da sodišče na zahtevo strank posluje dvojezično, do varstva pravic do uporabe materinega jezika v ustnem in pisnem komuniciranju, ne da bi za to za stranke nastajali dodatni stroški (tako v kazenskem, civilnem in upravnem postopku).

Države se obvezujejo, da ne bodo zanikale veljavnosti pravnih dokumentov, sklenjenih v državi, samo za to, ker so v jeziku manjšine.

O uporabi jezika v delu administrativnih oblasti in javnih služb (člen 10) pa se možnosti gibljejo od "zagotovila, da administrativne oblasti uporabljajo pri svojem delu regionalni ali manjšinski jezik oz. zagotovila, da uslužbenci, ki so v stiku s strankami uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik v stiku z osebami, ki se na njih obračajo v tem jeziku, do možnosti posameznika, da ustno in pisno komunicira v svojem jeziku.

Države bodo v ta namen vzpodbujale uporabo regionalnih in manjšinskih jezikov v okviru delovanja administrativnih oblasti in vzpodbujale možnosti za uporabnike regionalnih in manjšinskih jezikov, da podajajo ustne in pisne vloge v svojem jeziku, možnosti za izdajanje uradnih dokumentov regionalnih in lokalnih oblasti tudi v jeziku manjšine, uporabo jezika v skupščinah (seveda neizključujoč uporabo uradnega ali uradnih jezikov države) ter pravilno uporabo tradicionalnih krajevnih imen v regionalnih in manjšinskih jezikih.

Glede uporabe jezika v javnih službah (člen 10, točka 3) imajo države, v "skladu s položajem in tako kolikor je to razumno mogoče, možnost zagotoviti uporabo jezika v teh službah oz. dovoliti pripadnikom manjšine, da vlagajo vloge in dobijo odgovor v svojem jeziku oz., da jim le dovolijo, da vlagajo vloge v svojem jeziku".

Za zagotovitev pravic iz čl. 10 (točke 1, 2 in 3) lahko država:

- zagotovi prevajanje, oz. izbiro in če je potrebno dodatno izobraževanje zaposlenih uporabnikov in drugih uslužbencev oz. zaposlovanje uslužbencev, ki poznajo oba jezika na območju kjer se manjšinski jezik uporablja.

Države bodo dovolile uporabo in sprejem izvirnih priimkov v regionalnih in manjšinskih jezikih, na zahtevo zainteresiranih.

Ukrepi na področju medijev (člen 11) obvezujejo države, da za uporabnike manjšinskih oziroma regionalnih jezikov na območjih kjer se ti jeziki uporabljajo zagotovijo: na področju radia in televizije ukrepe, ki zajamejo možnosti za ustanovitev najmanj ene radijske postaje in enega TV kanala v regionalnem oziroma manjšinskem jeziku, do vzpodbujanja oziroma olajšav pri ustanov-

ljanju le teh, ter zagotovil da ponudijo tudi programe v regionalnih oziroma manjšinskih jezikih.

Države bodo vzpodbujale oz. olajšale delovanje in distribucijo avdiovizualnih izdelkov v regionalnih oz. manjšinskih jezikih, ali oblikovanje oz. ohranjanje vsaj enega časopisa v regionalnem ali manjšinskem jeziku oz. izdajo novinarskih člankov v regionalnem ali manjšinskem jeziku, ali kritje dodatnih stroškov medijev, ki uporabljajo manjšinske in regionalne jezike oz. bodo uporabile ukrepe finančne podpore tudi za avdiovizualne izdelke v regionalnih oz. manjšinskih jezikih ter vzpodbujale izobraževanje novinarjev in drugega osebja, ki uporablja manjšinske ali regionalne jezike.

Države bodo zagotavljale svobodo direktnega sprejema RTV poročil iz sosednjih držav v istem ali sorodnem jeziku kot je manjšinski ali regionalni jezik. Zagotovile bodo tudi, da ne bodo uvajale nobenih restrikcij za svobodo izražanja in za pretok informacij v regionalnih in manjšinskih jezikih, razen zakonsko določenih omejitev demokratične družbe.

Države bodo zagotavljale ukrepe, ki naj omogočijo predstavitev in upoštevande interesov uporabnikov manjšinskih oz. regionalnih jezikov v tistih organih, ki bodo ustanovljeni z nalogo zagotavljanja svobode izražanja in pluralizma medijev.

V poglavju o kulturnih dejavnostih in olajšavah (člen 12) so zajete različne kulturne dejavnosti - knjižnice, videoteke, kulturni centri, muzeji, arhivi, akademije, gledališča in kinematografi, kakor tudi različne oblike izražanja kulture (festivali in kulturna produkcija, vključno z novimi tehnologijami) na tistih območjih kjer se regionalni ali manjšinski jeziki uporabljajo, s ciljem vzpodbujanja rabe le-teh.

Zato imajo države različne možnosti vzpodbujanja ustvarjanja v teh jezikih ter krepitve možnosti za dostop do del, ki so ustvarjena v teh jezikih, vzpodbujanja in razvijanja različnih oblik prevajanja oz. podnaslavljanja oz. zagotovitve, da bodo organi, ki odločajo o finančni podpori upoštevali znanje in uporabo regionalnih oz. manjšinskih jezikov in kultur, kakor tudi poznavanje teh jezikov ter jezika ostalega prebivalstva med osebjem ter organov, spodbujale direktno sodelovanje predstavnikov uporabnikov manjšinskih in regionalnih jezikov pri zagotavljanju in planiranju kulturnih dejavnosti; vzpodbujale ali olajšale bodo oblikovanje teles odgovornih za zbiranje, hrambo in predstavitev del ustvarjenih v regionalnih ali manjšinskih jezikih; oz. če je to potrebno oblikovale ali vzpodbujale in finančno podpirale prevajalsko in terminološko raziskovalno delo, še posebej v cilju ohranjanja in razvoja ustrezne strokovne terminologije v vsakem od regionalnih ali manjšinskih jezikov.

Te dejavnosti bodo države dovoljevale oz. vzpodbujale tudi izven danih območij, če to opravičuje število uporabnikov regionalnih oz. manjšinskih jezikov. V primeru predstavljanja kulture v tujini bodo države zajele tudi predstavitev regionalnih ali manjšinskih jezikov oz. kultur.

Določila o ekonomskem in socialnem življenju (čl. 13) se za razliko od ostalih poglavij začnejo z dejavnostmi na območju cele države. Predvideni ukrepi so: države podpisnice bodo odpravile iz svoje zakonodaje določila, ki

prepovedujejo oz. omejujejo brez opravičenega razloga uporabo regionalnih ali manjšinskih jezikov v dokumentih, ki se nanašajo na ekonomsko in socialno življenje (člen 13), še posebej v zvezi z zaposlovanjem, ter v tehničnih navodilih za uporabo posameznih izdelkov; v notranjih navodilih posameznih podjetij ter v privatnih dokumentih; nasprotovale bodo praksi, ki je namenjena zmanjševanju uporabe manjšinskih in regionalnih jezikov v zvezi z ekonomskimi in socialnimi dejavnostmi ter spodbujale uporabo regionalnih in manjšinskih jezikov na tem področju.

Na območjih, kjer se regionalni ali manjšinski jeziki uporabljajo, pa imajo države (v mejah pristojnosti in dokler je to razumno mogoče) naslednje možnosti: vključiti v finančno poslovanje zagotovilo o uporabi regionalnih in manjšinskih jezikov (upoštevaje tudi možne dodatne stroške), v pisanju plačilnih nalogov, čekov itd. in drugih finančnih dokumentov; organizirati dejavnosti za vzpodbujanje manjšinskih oz. regionalnih jezikov v javnih službah; zagotoviti osebam, ki uporabljajo manjšinski oz. regionalni jezik, tudi ustrezno socialno oskrbo v njihovem jeziku (bolnice, domovi upokojencev, domovi ostarelih); zagotoviti varnostna zagotovila tudi v regionalnih oz. manjšinskih jezikih ter zagotoviti javne informacije, ki se nanašajo na pravice potrošnika tudi v regionalnem oz. manjšinskem jeziku.

Na področju izmenjave z tujino (člen 14) bodo države sklepale dvo ali večstranske sporazume z državami kjer se uporablja isti ali sorodni jezik (kot manjšinski oz. regionalni) na tak način, da bodo krepile stike med uporabniki manjšinskih in regionalnih jezikov na področju kulture, izobraževanja informacij itd. Države bodo vzpodbujale oz. olajševale tako sodelovanje prek meja, v dobro regionalnih oz. manjšinskih jezikov.

Pomen določil Listine za notranjo pravno ureditev v Sloveniji

Tako Listina razčlenjuje možnosti za uporabo regionalnih oz. manjšinskih jezikov na vseh področjih družbenega življenja. Ne glede na dejansko število držav, ki so pristopile k Listini pa pomenijo ta določila rezultat dolgoletnega študijskega dela in tvorijo osnovo za tki. evropski standard na področju zagotavljanja pravic do uporabe manjšinskih oz. regionalnih jezikov. Zaradi prevladnosti in zadržanosti držav pri sprejemanju dodatnih obveznosti na področju človekovih in še zlasti manjšinskih pravic se je bilo treba odločiti za kompromisno pot pri sestavi teksta Listine, ki se odraža v tki. "menu" sistemu. Vsi mednarodni dokumenti vsebujejo tudi določila, ki predpisujejo, naj države ohranijo v veljavi vse notranje ukrepe, ki presegajo raven mednarodnopravnih zagotovil.

Možnosti našete v Listini, ki zajemajo tki. pozitivne ukrepe, se v Sloveniji že izvajajo na narodnostno mešanih območjih. Normativna zagotovila (ustavna in zakonska ureditev) segajo v sam vrh zagotovljenih možnosti v Listini, zlasti na področju vzgoje in izobraževanja in poslovanja pravosodnih organov na narodnostno mešanih območjih. Bistvena razlika je v tem, da Listina uresniče-

vanja posameznih pravic veže bodisi na zahtevo stranke oz. oceno specifičnega položaja in konkretnih okoliščin, torej ne postavlja uresničevanje teh pravic kot imperativ za vse državne organe in izobraževalne ustanove, ki poslujejo na narodnostno mešanih območjih. V praksi pa se pravice manjšin uresničujejo tudi na druge načine, ki jih predvideva Listina, v skladu s konkretnimi možnostmi in pogoji.

Pravna ureditev pravic italijanske in madžarske narodne manjšine v Sloveniji temelji na načelu kulturnega pluralizma in spoznanja, da je treba manjšinam poleg individualnih zagotoviti tudi posebne pravice, ki naj zagotovijo obstoj in ohranjanje identitete. Finančna sredstva za zagotovitev teh pravic mora zagotoviti širša družba. V Sloveniji je to ustavna obveznost Republike Slovenije, saj ustava (iz leta 1991) v členu 64 določa sklop posebnih pravic za obe avtohtoni manjšini. To so pravice, ki se nanašajo na področje vzgoje in izobraževanja, dvojezičnega poslovanja državnih in upravnih organov na narodnostno mešanem območju, sredstva množičnega obveščanja, uporabe simbolov, participacijo manjšin in stike z matičnim narodom.

Zakonska ureditev zajema vsa vsebinska področja, ki jih obravnava Listina. Sklop posebnih pravic je zajet v različnih sistemskih zakonih, saj je že Ustava iz leta 1974 postavila ustavni okvir za njihovo uresničevanje. Pravice še podrobneje razčlenjujejo statuti občin na narodnostno mešanih območjih. Ostaja pa odprto vprašanje uresničevanja teh pravic izven narodnostno mešanega območja, saj dosedanja ureditev temelji na teritorialnem načelu zagotavljanja pravic.

V skladu s konceptom varstva, ki ga odraža Listina bi bilo treba v Sloveniji pravno varstvo narodnih manjšin dopolniti v smislu večje fleksibilnosti in prilagajanja dejanskim potrebam uporabnikov manjšinskega jezika, pri tolmačenju zakonskih predpisov pa bolj upoštevati načelo, ki izvajanje teh ukrepov omeji z besedami "toliko kot je to razumno mogoče".

V veljavni zakonodaji v Sloveniji prevladuje pristop, ki ga Listina le omeni, - to je načelo kulturnega pluralizma, ki tudi pripadnike večinskega naroda seznaja z jezikom in kulturo manjšine in ki tudi na področju informiranja seznaja tudi večinski narod z problemi manjšine. Uveljavljen koncept izobraževanja v Sloveniji pa je dosegel, da so v Sloveniji med uporabniki manjšinskega jezika tudi drugi prebivalci na narodnostno mešanem območju.

Rezultati odgovorov na pravni del v okviru projekta Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru

Vprašanja v prvem delu tega projekta zajemajo tri ravni. Prva raven zajema vprašanja o tem, ali anketiranci sploh poznajo dokumente, ki urejajo pravice narodnih manjšin v Sloveniji, druga se nanašajo na vprašanja o tem ali se jim zdi potrebna podpora širše družbe za uresničevanje ter posebnih pravic in kako ocenjujejo rezultat do sedaj vloženih sredstev v te namene, tretja raven pa zaje-

ma vprašanja, ki se nanašajo na področje uveljavljanja teh pravic v vsakdanjem življenju.

Tako zastavljena vprašanja dajejo osnovo za osvetlitev uresničevanja pozitivnih ukrepov za varstvo manjšinskih pravic, tako kot jih doživljajo prebivalci na narodnostno mešanih območjih. Odgovori pa kažejo da velik delež anketiranih (ne glede na narodnost) ne pozna pravnih dokumentov, ki urejajo pravice manjšin. Ena tretjina pozna Ustavo Slovenije. (Slovenci 28 odstotkov in Madžari 30 odstotkov).

Da je madžarska manjšina v zadostni meri zakonsko zaščitena, misli večina anketiranih Slovencev (popolnoma se strinja 48,4 odstotka in v glavnem se strinja 41,3 odstotka). Med anketiranimi Madžari pa se popolnoma strinja 24, 3 odstotka, v glavnem pa 47,3 odstotka. Odklonilnih stališč je malo, tako med Slovenci (0,3 odstotka), kot tudi Madžari (3,3 odstotka) in ostalimi (drugi - 1,1 odstotek).

Na vprašanje ali obseg pravnega varstva madžarske narodne manjšine v Sloveniji presega potrebe ali pa je zadovoljiv, odgovori pokažejo, da skoraj polovica anketiranih Slovencev meni, da je pravno varstvo v celoti zadovoljivo (48,4 odstotka), kot deloma zadovoljivo pa ga ocenjuje 27,1 odstotek Slovencev. Med anketiranimi Madžari jih 25,5 odstotkov meni, da je pravno varstvo v celoti zadovoljivo, in skoraj polovica Madžarov pa meni, da je deloma zadovoljivo (49,1 odstotka).

Na vprašanje "ali se strinjate s trditvijo, da dosedanje uresničevanje pravic madžarske narodne skupnosti v Prekmurju opravičuje vložena sredstva" skoraj ni nobenih razlik glede na narodnost. Prevladuje pozitiven odnos in se je za odgovor "se v glavnem strinjam" odločila skoraj polovica anketiranih (Slovenci 43,8 odstotka, Madžari 45,5 odstotka in drugi 42,9 odstotka).

V vprašanjih, ki se nanašajo na percepcijo pravnega varstva manjšine v celoti bi lahko rekli, da ne prihaja do bistvenih razlik med odgovori anketirancev glede na narodnost. Večji odstotek Slovencev se sicer opredeli za odgovore v rubriki "v celoti zadovoljivo" in večji del Madžarov "delno zadovoljivo", vendar pri vseh skupinah anketirancev v tem splošnem delu prevladuje pozitiven odnos.

Na vprašanje o tem, kaj menijo v kolikšni meri je v različnih povojnih obdobjih madžarska narodna manjšina v Prekmurju imela možnost vplivanja na urejanje svojega pravnega položaja, se med anketiranci pojavi razlika v odgovorih pri Madžarih, kjer jih 48,1 odstotka meni, da so imeli takih možnosti v obdobju 1974 do 1990 "precej", in le 36,8 odstotkov jih meni, da imajo "precej" takih možnosti tudi v obdobju po večstrankarskih volitvah.

Do bistvenih razlik v odgovorih glede na narodnost anketirancev pa prihaja pri odgovorih na vprašanja, ki se nanašajo na uporabo jezika na različnih področjih javnega življenja. Na vprašanje ali menijo, da je na posameznih področjih (v šoli, v vrtcu, na sodišču, na avtobusu, v cerkvi, v trgovini, na pošti, v banki, na delovnem mestu, v gostilni, v ambulantni, v kulturnem društvu, pri športu, pri opravljanju družbenih funkcij) preveč, ravno prav ali premalo možnosti uporabe madžarskega jezika, pokažejo odgovori naslednjo sliko: med

odgovori v rubriki, ki pove na katerih področjih menijo anketiranci, da je teh možnosti preveč, izstopa odgovor v rubriki o uporabi madžarskega jezika v šoli, kjer skoraj tretjina Slovencev odgovori, da je teh možnosti preveč (27,7 odstotka).

Med odgovori, ki se nanašajo na posamezna področja pa pride do diferenciacije pri odgovorih, ki kažejo kje anketiranci zaznavajo premalo možnosti za uporabo madžarskega jezika. Med anketiranimi Madžari jih 23 odstotkov meni, da je teh možnosti premalo v vrtcu, na sodišču 27,7 odstotka, na avtobusu 45,1 odstotek, na pošti 36,2 odstotka, v banki 31,5 odstotka, na delovnem mestu 28,6 odstotka, v ambulantni 41,8 odstotka in pri opravljanju družbenih funkcij 42,3 odstotke.

V vprašanju, kako anketiranci ocenjujejo prisotnost madžarskega jezika v Prekmurju na narodnostno mešanem območju v javnem življenju (prireditve, obvestila, razglasi, javna obvestila, dvojezični napisi itd.), večina anketirancev odgovori da je ta prisotnost ravnopravšnja (Slovenci 68,5 odstotka, Madžari 56,1 odstotek in drugi 64,8 odstotka). Vendar pa na vprašanje ali se jim zdi, da je prisotnost madžarskega jezika v javnem življenju premajhna, tako odgovori 31,3 odstotka Madžarov.

Ti odgovori kažejo, da se pripadniki manjšin v vsakdanjem življenju srečujejo z situacijami, v katerih nimajo vedno dovolj možnosti uveljavljanja rabe jezika manjšine, kljub normativnim zagotovilom. To so zlasti tista področja, ki niso v celoti državna ali upravna, vendar pa so še vedno javna in pomembna za vsakdanje življenje prebivalcev.

Listina določa ukrepe, ki naj vzpodbujajo uporabo manjšinskih jezikov tudi na teh področjih, vendar pa je v sklopu možnih ukrepov družbe, pravno urejanje le eden od načinov za doseg tega cilja.

Viri:

- European Charter for Regional or Minority Languages, European Treaty Series 148.
Pravni položaj narodnosti / narodnih manjšin v Sloveniji. (Gradivo sta zbrala Peter Winkler in mag. Vera Klopčič). Razprave in gradivo št. 26-27, 1992, str. 287-203.
Ethnic Minorities in Slovenia, Ljubljana 1993, str. 1-58. (Uredila Janez Stergar in mag. Vera Klopčič).

Summary

Legal Protection of Minorities

Recently, minority issues have again become an important factor of international relations and occupy an important position in discussions on human rights on the whole. The authoress recapitulates the most important regulations of international legal documents adopted recently. She particularly emphasizes those common characteristics which enable the comparison between European standards and internal regulations in Slovenia, which represent a basis for the analysis of questionnaire results within the project "Interethnic relations in the Slovene ethnic territory".

After a long period of the "status quo" in the field of international legal regulations on minority rights, on universal level reflected by the adopted diction of Art. 27 of the International Treaty on Civil and Political Rights, there came in the 1990s a qualitative shift by the adoption of the following international legal documents:

1. Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities (UNO)
2. CSCE Copenhagen document (on the human dimension of the CSCE) and other CSCE documents
3. European charter on minority and regional languages
4. Resolutions of the Council of Europe, No. 1134 (1990), No. 1171 (1992), and particularly No. 1201 (1993) which propose adoption of a supplementary protocol to the European Conference on Human Rights.

An essential shift in relation to the up-to-now documents, which only demanded that states tolerate minority rights (the so-called negative protection), is in the fact that they deal with positive provisions for protection of minorities and their members, as well as protection of regional and minority languages.

Among documents presenting possible ways of implementation of "positive protection", the "European Charter on Regional and Minority Languages", adopted on June 22, 1992, and submitted for signature on Nov. 5, 1992, is of particular significance. It is the first international legal document to be dedicated entirely to one of the fields of minority rights protection. As to its contents, the Charter comprises the following fields: education, functioning of jurisdictional organs, administrative authorities and public services, mass media, cultural activities and facilities, economic and social life, exchange with foreign countries.

The Charter thus presents different possibilities of usage of regional and minority languages in all fields of social life. The above mentioned possibilities comprising "positive provisions" are already being carried out in ethnically mixed regions of Slovenia. The normative regulations belong to the very top of possibilities ensured by the Charter, particularly in the field of education and functioning of jurisdictional organs. In practice, minority rights are implemented also in other ways, anticipated by the Charter in accordance with concrete possibilities and conditions.

Questionnaire results obtained within the above mentioned project indicate that minority members in particular feel the need for further improvement of possibilities for the use of minority language also in other social and public activities in ethnically mixed regions (e.g. on busses, in banks, in clinics).